

REVISTA LITERARĂ

LECTURI
TAIFASURI
STĂRI DE SPIRIT

LBRIS

We know
books

APARE SUB EGIDA UNIUNII SCRITORILOR DIN ROMÂNIA

EDITORIAL

3 LITERATURĂ ROMÂNĂ, LITERATURĂ UNIVERSALĂ

Din păcate, literatura română nu poate să abandoneze ideologiile. În procesul de publicare și promovare contează grupul căruia te asociezi, pattern-ul scriitural specific unui grup, tematica preferată a acestuia. [...] Din această perspectivă privind, cea mai mare provocare pentru instituții: Uniunea Scriitorilor din România, Institutul Cultural Român, Ministerul Culturii este aceea de a sparge bulele autosuficienței unor grupuri care produc literatură pentru sine. Vom avea literatură recunoscută în lume abia în momentul în care vom avea convergență în granițele limbii. Până atunci, literaturile noastre paralele din bulele autosuficienței vor trăi în universuri literare diferite, raportându-se în principal la criteriile ideologice.

14 DORU MUNTEANU, VIAȚĂ DE ÎMPRUMUT

Alte focuri de armă răsunară în liniștea sumbră a nopții și schelălăituri de javre, lovite și speriate, se amestecau într-o hârjoană de vaiete furibunde. „Aștia au turbat. Împuşcă la nimereală, câini, animale. Până la oameni nu mai e decât un pas.” Trase perdelele de la ferestre și aprinse lumânările din menoră, năzuind la miracolul de Hanuka al speranței, când uleiul din candelă, doar pentru o noapte, a ars opt zile. Alături, ca un trofeu, era Maghen David, steaua galbenă cu șase colțuri sau Scutul lui David. Cele două triunghiuri echilaterale suprapuse, simbolul grafic al unui trecut de laudă și mândrie, al unei identități, deveniseră în acea zi un semn al rușinii și al stigmatului discriminator în ideologia nazistă.

18 OVIDIU GENARU, ÎNTUNERIC PROGRESIV

De unde ai venit bătrânețe știe cineva?
N-am nevoie de tine nu eu te-am chemat.
Mă învățasem cu mine așa cum eram.
Eram mulțumit.
[...]
Cu moartea nu mă am bine.
Cardiologul știe că inima fructelor bate ca și a mea
A mea în grădina părgăinită.

Aprind lumina să văd dacă e întuneric
Într-adevăr întunericul e progresiv.

97 VĒNUS KHOURY-GHATA, OAMENII APEI

așază-te pe această piatră și privește atent tălpile
copacului roditor îi spune
nevasta
nu-i sunt datoare în niciun fel fierarului
trainici sunt saboții celor ce merg pe sub pământ
fără să se
clintească
nici urmă de încălțăminte împrăștiată atunci când
socotim
că ne-a sosit sorocul
numai ecoul unei voci ce fisurează zidurile

EDITORIAL

- 3 **Literatură română, literatură universală** • Adrian Lesenciuc

PORTRET

- 5 **Despre tragediile jucate în amfiteatrul transilvan sau Istoria ca miză în proza lui Doru Munteanu** • Adrian Lesenciuc
- 14 **Viață de împrumut [fragment]** • Doru Munteanu

POETUL INVITAT

- 18 **Ovidiu Genaru**

POEZIE

- 22 **Elsa Dorval Tofan**
- 24 **Angela Furtună**
- 26 **Diana Trandafir**
- 28 **Gheorghe Vidican**

EVENIMENT

- 34 **Șapte ani de Creator(i)** • Iuliana Răducan

FOLK & POEZIE

- 38 **Florin Săsărman, un om ca un colind** • *Interviu de Mihai Cosmin Popescu*

ESEU

- 42 **Duminica fiului risipitor** • Cristian Muntean
- 46 **Miracolul islandez** • Rodica Bretin

DIALOGURI LIBRIS

- 50 **Interviu cu Mihaela Hură** • *Interviu de Iuliana Răducan*

CRONICA LITERARA

- 54 **Mateiu Caragiale: Rakes of the Old Court. Traducere de Sean Cotter** • Liliana Ursu

- 56 **Ioan Pinteș: Față către față. Poeme alese (1992-2019)** • Adrian Lesenciuc
- 59 **Dumitru Manolache: A doua aflare** • Elena Vieru
- 62 **Liviu G. Stan: Salamandre** • Anca Ianchiș
- 64 **Cătălina Hașotti: Flamuri albe peste Atlantic** • Ana Dobrescu
- 67 **Alex Maroiu: Anii cenușii, vol. V. Sfârșitul unei ere** • Ion Topolog
- 69 **Ovidiu Constantin Cornilă: Dintr-o visare** • Elena-Carmen Bobocescu
- 72 **Irvin D. Yalom & Marilyn Yalom: O chestiune de viață și de moarte** • Eugen Gomboș
- 75 **Tatiana Țîbuleac: Fabule moderne** • Laurențiu-Ciprian Tudor

DIALOGURI LIBRIS

- 77 **Felix Goldbach, între destinul managerial și muzică** • *Interviu de Claudia Motea*

PORTRET

- 84 **Nicolae Băciuț la 65 de ani** • Iulian Cătălău

ARTISTUL PLASTIC INVITAT

- 88 **Flavia Lupu**

DIALOGURI LIBRIS

- 92 **Cvinterview cu cvintetul Anatoly** • *Interviu de Laurențiu-Ciprian Tudor*

LITERATURA UNIVERSALĂ

- 97 **Vénus Khoury-Ghata** • *Taducere: Denisa Crăciun*
- 100 **Fiona Zerbst** • *Taducere: Adrian Lesenciuc și Ramona Hârșan*

REDACȚIA

Director onorific: Doru Munteanu
Redactor-șef: Adrian Lesenciuc
Secretar de redacție: Laurențiu-Ciprian Tudor
Redactori: Iulian Cătălău
 Cristian Muntean
 Iuliana Răducan
 Mihaela Hură
Corectură: Irinel Merlușcă
Design & Tehnoredactare:

PENTRU COMENZI ȘI ABONAMENTE:

EDITURA CREATOR S.R.L.

Str. Zaharia Stancu, Nr. 21A, Brașov, România
 E-mail: editura@libris.ro
 Tel.: 0720 539533

LIBRĂRIA „ȘT. O. IOSIF”

Str. Mureșenilor. Nr. 14, Brașov, România
 E-mail: office@libris.ro
 Tel.: 0268 477799

LITERATURĂ ROMÂNĂ LITERATURĂ UNIVERSALĂ

literaturile spațiilor (naționale, lingvistice) – exceptându-le poate doar pe cele ale spațiilor totalitare – sunt deschise spre universal. Și literatura română se deschide spre universal, dar parcă există o opacitate a receptării care nu poate fi atribuită doar neșansei de a scrie într-o limbă cu circulație restrânsă. Limba română este, totuși, o limbă europeană, indo-europeană, suficient de facilă/abordabilă în procesul de traducere, cu multiple conexiuni cu celelalte limbi din Europa. Limba română beneficiază de suficient de mulți cunoscători ai săi dincolo de granițe, există destul interes pentru cunoașterea literaturii române, dar lipsește mai degrabă o politică adecvată de promovare. Însă nu despre această promovare este vorba, în definitiv, nici despre (in)existența agenților literari care să aibă un rol similar, sprijinind diplomația culturală, nici măcar despre felul în care închidem ochii la cei (foarte puțini) care au reușit să devină nume importante în afara granițelor limbii (în primul rând, Mircea Cărtărescu), ci despre modul în care ne raportăm la literatura română și la cea

ADRIAN LESENCIUC REDACTOR-ȘEF

n. 21 august 1975,
Câmpulung Moldovenesc. Poet,
prozator, critic literar. Doctor în științele
comunicării. Profesor universitar. Membru
al filialei Brașov a Uniunii Scriitorilor din
România din 2000. Președinte al filialei
din 2013. A publicat volume de versuri,
critică și istorie literară, romane. Prezent în
dicționare, antologii și volume colective
publicate în țară și în străinătate.

universală în lectură. M-am întrebat mereu de ce în țară există o cerere mare pentru literatura universală, în timp ce literatura română nu se bucură de cele mai consistente tiraje. Cu certitudine, unul dintre răspunsurile posibile ar fi acela că din celelalte literaturi vin cele mai bune lucrări ale lumii, cărțile apreciate și deja premiate, pe când din literatura română vin cărțile dintre care se vor selecta cele puține cu șanse de apreciere pe plan național, foarte rar izbutind să treacă de granițele lingvistice și, mai ales, de recunoașterea în exterior. Dar mai există și alte motive. În majorita-

[4] ■■■

tea țărilor nu există un prag al vârstei pentru consacrare. Valoarea este recunoscută indiferent de vârstă. Guzel Iahina, Maja Lunde, David Foenkinos, Jérôme Ferrari sau Lorenzo Marone sunt nume de scriitori foarte cunoscuți pe plan internațional de la vârsta de 30 sau 40 de ani. Ceea ce este firesc. Scriitorii români cei mai cunoscuți au pășit în prim-planul vânzărilor în alte limbi după 50 de ani. Apoi, în alte literaturi probabil că invidia dintre scriitori e mai mică. Spre exemplu, marii scriitori din literatura rusă contemporană se sprijină reciproc: Evgheni Vodolazkin, Ludmila Ulițkaia, Guzel Iahina, și trag după ei alte nume importante: Maria Stepanova, Narine Abgarian. Cele mai importante motive pentru care literaturile se promovează dincolo de limitele limbii sunt, totuși, altele. Marile opere se debarasează de ideologii. De cele politice, economice, sociale. Dar mai ales de cele culturale. Când citești din literaturile lumii nu te raportezi la calapodul ideologizant al decadismelor autohtone. Nu iei în calcul respectarea sau nu a preceptelor unei postmodernități întârziată (care s-a pitulat și se gudură printre picioarele noilor generații de scriitori români). Nu încerci să cataloghezi autorul după ideologia culturală pe care o poartă, după felul în care se opune altor ideologii. În acest proces de promovare a lucrărilor care se impun prin valoarea estetică – mă refer la marea literatură, nu la cărțile destinate unor publicuri care cultivă lectura facilă – nu contează cum te raportezi la ideologiile spațiului cultural cărui îi aparțin autorii acestora. Marile opere sunt fie complet dezideologizate cultural (ideologiile culturale sunt cele mai subtile forme de impunere a unor tendințe care conduc la o închidere în bula autosuficienței), fie operează la propria dezideologizare.

Marea literatură a abandonat ideologiile literare la jumătatea secolului trecut, odată cu abandonul avangardelor.

Din păcate, literatura română nu poate să abandoneze ideologiile. În procesul de publicare și promovare contează grupul cărui îi te asociezi, *pattern*-ul scriitural specific unui grup, tematica preferată a acestuia. Există o serie de instituții care acordă premii și fac topuri literare ce denotă o formă de autism cultural. În aceste topuri și liste de premii nu apar lucrări importante, uneori promovate și premiate chiar în afara limitelor lingvistice, ca și cum n-ar exista. La anumite festivaluri de carte și în politica anumitor edituri nu există decât un portofoliu redus de autori, care corespund asocierii în raport cu ideologia culturală a organizatorilor. Din această perspectivă privind, cea mai mare provocare pentru instituțiile oficiale: Uniunea Scriitorilor din România, Institutul Cultural Român, Ministerul Culturii, este aceea de a sparge bulele autosuficienței unor grupuri care produc literatură pentru sine. Vom avea literatură recunoscută în lume abia în momentul în care vom avea convergență în granițele limbii. Până atunci, literaturile noastre paralele din bulele autosuficienței vor trăi în universuri literare diferite, raportându-se în principal la criterii ideologice.

DESPRE TRAGEDIILE JUCATE ÎN AMFITEATRUL TRANSILVAN SAU ÎSTORIA CA MIZĂ ÎN PROZA LUI DORU MUNTEANU

ADRIAN LESENCIUC
REDACTOR-ŞEF

portret de Horia Țigănuș

n. 21 august 1975,
Câmpulung Moldovenesc. Poet,
prozator, critic literar. Doctor în științele
comunicării. Profesor universitar. Membru
al filialei Braşov a Uniunii Scriitorilor din
România din 2000. Preşedinte al filialei
din 2013. A publicat volume de versuri,
critică și istorie literară, romane. Prezent în
dicționare, antologii și volume colective
publicate în țară și în străinătate.

Fragmente de proză traduse în maghiară, rusă, cehă și spaniolă. Prezent în *Who`s Who* (2002); *Dicționarul scriitorilor de azi* (2011); *Dicționarul personalităților din România* (2011) etc. Premii literare: Premiul „Vetrei românești”, Braşov, 1992; Premiile Filialei Braşov a Uniunii Scriitorilor din România în 1999, 2003 și 2015; nominalizare în 2015 la Premiul Festivalului Național de Literatură FestLit Cluj-Napoca pentru romanul *Secretul crucii*.

OPERA: *Duminica Mare*, roman (1983); *Vinerea neagră*, roman (1986); *Miercurea regală*, roman, (1991); *Scrisoare din America*, antologie, în colaborare (1999); *Viața de la fereastră*, roman (2003, reeditat în 2012); *Secretul crucii*, roman (2015); *Viață de împrumut*, roman (2016).

REFERINȚE CRITICE (selectiv): B. Crăciun, D. Crăciun-Costin, *Dicționarul scriitorilor români de azi*, Iași: *Porțile Orientului*, 2011; Mircea Zăciu, Nicolae Stoie, Ovidiu Moceanu, Ion Ițu, Titu Popescu, Ion Buzăși, Cornel Teulea, Laurențiu Ulici, Mihai Ungheanu, Ioan Holban, George Pruteanu, Mircea Ghițulescu, Artur Silvestri, Ion Topolog, Constantin M. Popa, Florin Berindeanu, Valentin F. Mihăescu, Emil Poenaru, Ion Spănu, Fănuș Băileșteanu, Ioana Bot. ■■■

Doru MUNTEANU, pseudonim literar al lui Doru Ioan Muntean, n. 10 septembrie 1946, Răciu, jud. Mureș. Romancier. Fiul Mariei și al lui Dumitru Muntean. Absolvent al Facultății de Filologie, Universitatea Babeș-Bolyai. Profesor de limba și literatura română, actualmente pensionar. Membru al Uniunii Scriitorilor din România, filiala Braşov, din 1995. Preşedinte al filialei timp de trei mandate, între 2001 și 2013. A debutat în 1964 cu piesa de teatru *Exmatriculatul din a IX-a B*, jucată în două reprezentații la Teatrul de Stat din Turda. Debutul editorial s-a produs în 1983, cu romanul *Duminica Mare*, apărut la Editura Dacia. A colaborat la *Astra*, *Gazeta de Transilvania*, *Tribuna*, *Steaua*, *Orizont*, *România Literară*, *Lucafărul*, *Cuvântul românesc*, *Lumea românească* etc., precum și la volumele colective *Rebreanu după un veac* (1986); Sibiu – *Hermannstadt în scrisori sentimentale* (2007); *Umbletul cuvintelor* (2009); *33 pentru totdeauna*. *Interviurile Astei* (2009) ș.a.

Unul dintre numele emblematice ale Brașovului literar este Doru Munteanu. Prozator de travaliu, împlânzind istoria secolului trecut și așezând-o în pagini de literatură de mare calitate, apoi coborând mai adânc în așezările și reasezările/reinterpretările istoriei, până la sfârșitul secolului al XVIII-lea, pentru a reveni la cotidian, Doru Munteanu a debutat cu un prim volum al unei trilogii istorice (reeditat mulți ani mai târziu), pendulând între epoci, fără să uite în vreunul dintre romanele sale de marea sa miză literară: istoria. Născut la 10 septembrie 1946 la Râciu de Câmpie, în Mureș, școlit în anii de gimnaziu și liceu la Turda, urmând apoi studii de filologie la Cluj-Napoca, Doru Munteanu a simțit zbaterile teritoriului transilvan din familie, din școală, din viață, și, fiind un foarte fin cunoscător al istoriei, a intrat în literatură prin *Duminica mare*. Până la debutul editorial, petrecut în 1983 prin amintitul roman publicat la una dintre cele mai importante edituri românești de la acea dată, Dacia din Cluj, Doru Munteanu scrisese multe alte texte, printre care și piesa de teatru *Exmatriculatul din clasa a IX-a B*, apărută în 1964 și jucată în două reprezentații pe scena Teatrului de Stat din Turda. Mereu raportându-se la vârfuri, a publicat în reviste literare românești de prim rang, printre care *România literară* sau *Luceafărul* din București, *Tribuna* și *Steaua* din Cluj, *Transilvania* din Sibiu sau *Orizont* din Timișoara, în orașul în care s-a stabilit după absolvirea facultății, Brașov, publicând în *Astra* și *Foaia pentru minte, inimă și literatură* a *Gazetei de Transilvania*. Nu a scris mult, dar romanele sale au avut de fiecare dată încărcătura necesară, răspunzând tensiunii așteptărilor cu tensiunea firelor nara-

● 2016, Bookfest - Salonul Internațional de Carte
Doru Munteanu

tive. Personaje și familii cu rădăcini transilvănene adânci traversează la pas vastele spații istorice ale romanelor lui Doru Munteanu, aliniindu-se, sub seria de titluri propuse, în trilogia istorică - Libris Editorial/Editura Creator a expus-o sub titlul „Zilele ființei”, ale ființei naționale, evident - care include amintitul roman *Duminica mare* și celelalte două, apărute la aceeași prestigioasă editură clujeană, Dacia: *Vinerea neagră* în 1986 și *Miercurea regală* în 1991¹, apoi în *Viața de la fereastră*², apărut în 2003 la RAO, pentru a se întoarce cu peste două secole în profunzimea istoriei transilvane, în întunericul sfârșitului de veac al optsprezecelea, prin *Secretul crucii*³, publicat la Libris Editorial în 2015, și a reveni la cotidian, nu fără adânci son-

1. Doru Munteanu. [1986-1991] (2017). *Zilele ființei*. Vol. I. *Duminica mare*, Vol. II. *Vinerea mare*, Vol. III. *Miercurea regală*. Ediția a 2-a, revizuită și adăugită. Brașov: Libris Editorial. 309 p + 361 p + 377 p.
2. Doru Munteanu. (2003). *Viața de la fereastră*. București: RAO. 416 p.
3. Doru Munteanu. (2015). *Secretul crucii*. Brașov: Libris Editorial. 334 p.

dări în istorie, prin *Viață de împrumut*⁴, publicat în 2016, tot la RAO. Așadar, un număr redus de texte în proză, publicate la edituri foarte importante: Dacia, RAO, Libris Editorial – ultima dintre cele menționate propunând un amplu proiect de reeditări al operei lui Doru Munteanu –, sunt câteva dintre constantele pe care le vom lua în considerare, ilustrând atitudinea extrem de selectivă a prozatorului și dorința de a se rezuma la esențialul bine poziționat. *Multum in parvo*. Dacă mai luăm în considerare și importanța recepție a operei lui Doru Munteanu, nume importante precum Mircea Zăciu sau Laurențiu Ulici numărându-se printre cei care au evidențiat valoarea literară a acestei opere, precum și seria de traduceri în maghiară, cehă, rusă și spaniolă din proza sa, plus apariția în 1992 a romanului *Vinerea neagră* în traducere italiană a Elvirei Bajaliu, publicat la Lalli Editore din Poggibonsi, Siena, putem pleca de la premisa că ne situăm în fața unei opere importante, care confirmă, ba chiar întărește personalitatea complexă a persoanei publice Doru Munteanu. De la activitatea la catedră la cea din mass-media, de la funcția de director al Direcției Județene pentru Cultură, Culte și Patrimoniu la cea de redactor-șef al *Astrei* și la editura omonimă, Doru Munteanu a lăsat peste tot semnele buneii întemeieri și ale normalității prin deschidere, dialog și prevalența principiilor, criteriilor și normelor. Nu pot fi uitate, într-un rezumat prea scurt al contribuțiilor lui Doru Munteanu la cultura brașoveană, rolul pe care l-a avut la apariția primului târg de carte din Brașov din calitatea de președinte al filialei Brașov a Uniunii Scriitorilor din România și cele trei mandate de președinte al acestei filiale (între 2001 și 2013). Dar, mai presus de toate aceste importante contribuții la normali-

4. Doru Munteanu. (2016). *Viață de împrumut*. București: RAO. 220 p.

zarea vieții literare la Brașov, opera lui Doru Munteanu este cea care rămâne, contează și merită adusă în prim-planul dezbaterilor. De aceea, o lucrare consistentă dedicată acestei personalități literare: *Doru Munteanu – un romancier la crucea mileniului. O morfologie a prozei*, scrisă de criticul și istoricul literar Florin Șindrilaru și publicată în 2016 la Libris Editorial, nu face decât să confirme anvergura prozatorului, constanta și consistența sa miză literară și organizarea radială, nu într-un simplu proiect de arhitectură romanescă, ci într-o amplă încercare de urbanistică prin propria sa operă. Despre această organizare radială – de la care plecând invităm în acest parcurs biobibliografic – a vorbit mai întâi Florin Șindrilaru, care vedea o reproducere a parcursului radial al unei opere din exercițiul planului urbanistic în însăși structura de fire narrative în organizarea de șantier a fiecărei opere în parte:

„Este evidentă înclinarea prozatorului către *secvențializarea* scenariului epic. Doru Munteanu lucrează de predilecție cu «*falii*» *evenimentiale*, imagini aparent disparate, rememorate sau trăite în timpul prezent al narațiunii, de către narator sau de către personajele sale. Scriitorul provoacă și realizează apoi textura epică din combinații ale acestor fire narrative, ce se întregesc în final la modul armonios. NU este vorba despre cunoscuta tehnică a povestirii în povestire, căci aceasta presupune printre altele o structură narativă organizată linear, pe când în creația lui Doru Munteanu secvențele epice se organizează *radial*. Și această modalitate de a dispune discursul narativ este folosită predilect de către prozator *în toate romanele sale*.”

5. Florin Șindrilaru. (2016). *Doru Munteanu – un romancier la crucea mileniului. O morfologie a prozei*. Brașov: Libris Editorial. p.23.

Foto: Dan Străuțî

● 2019, Festivalul de carte și muzică Libris, ediția a VIII-a.
De la stânga la dreapta: Laurențiu-Ciprian Tudor, Augusta Oniță,
Doru Munteanu, Adrian Lesenciuc și Virgil Oniță

Dar, mai mult decât orice în raport cu proza lui Doru Munteanu, contează miza, niciodată risipită, nici măcar în romanul mării dureri metafizice, al neputinței, intitulat *Viața de la fereastră*. Rămânând în factualitatea istoriei și la perspectiva organizării ei ficționale în opera lui Doru Munteanu, pentru a trece spre miezul proiecției radiale, asemenea inelelor într-o secțiune de arbore sau asemenea locurilor în jurul scenei unui amfiteatru perpetuu - Mircea Zăciu și-a intitulat una dintre lucrări *Ca o scenă imensă, Transilvania* - pentru a înțelege logica depozitelor istorice și ficționale avem nevoie de un mobil și de un personaj însoțitor, de o călăuză. Ceea ce în primele romane, în trilogia „Zilele ființei”, avea să fie instituția depozitarului de fapte, a observatorului activ (dar nu de prim-plan) Horațiu Apolzan, în întreaga operă, dinspre coaja cotidianului spre miezul colonizării romane privind, o întregă familie, simbol al persistenței, al continuității - familie din care, după mamă, face parte și eroul trilogiei - însoțește cititorul într-un

parcurs în secțiune prin istoria Transilvaniei. Eroul trilogiei, uneori în lumina reflectoarelor, ca personaj devoalat unui public avid de cunoaștere, cel mai adesea atins de sentimentul inutilității, ca martor în derulările din cele trei zile: una de sărbătoare, *Duminica mare*, a Marii Uniri a tuturor românilor, două ale penitenței, ale postului negru, *Vinerea neagră* și *Miercurea regală*, repere ale derulărilor preț de jumătate de veac, din perioada Primului Război Mondial până în anii comunismului revanșard, dă seama, prin propriile mărturii de sine, și de istoria familiei sale, de rădăcinile care duc spre Apoldul central, mureșan, spre vatra care consfințește continuitatea, de rădăcinile care duc spre latinitatea teritoriului disputat secole de-a rândul de marile puteri din Apus. În primul roman, Horațiu Apolzan, locotenent în armata cezaro-crăiască, ajunge prizonier la ruși și decide să se alăture, la Darnița Kievului, împreună cu alți români din această structură militară multinațională, armatei române. Nu are șansa să lupte pe

front, dar urmărește marile evenimente ca martor tăcut al unei istorii care se scrie continuu. Horațiu Apolzan dă seama de o anumită împotrivire a prozatorului față de *mainstream*-ul literaturii românești de război; „o subtilă și statornică răzvrătire” împotriva acesteia, constată Florin Șindrilaru⁶, o poziționare în raport cu istoria din perspectiva ordinarului, din perspectiva celui care trăiește în afara excepționalității care a început să construiască un drum propriu al desfășurărilor, permite personajului Horațiu Apolzan să se arate ca om obișnuit, care înțelege războiul ca fenomen social complex, așadar cu efecte în toate planurile vieții sociale. Nu numai primul roman al trilogiei, ci întregul construct se relevă a fi aparente romane istorice - istoria rămâne miza, pariul lui Doru Munteanu cu sine însuși -, fiind în esență romane ale condiției umane, care aduc lumină suplimentară asupra omului supus vremurilor, uneori strivit de vremuri. Rămâne o singură salvare în fața tăvălugului istoriei pornit asupra societății (probabil că acea roată a istoriei la care fac referire comentarii operei lui Doru Munteanu poate fi luată drept reper în dispunerea radială a fiecărei scene românești, în ansamblul complex al Transilvaniei ca personaj istoric și ficțional, în dispunerea ei ca amfiteatru în arcul carpatic), iar această salvare este actul scriitorial, relatarea faptelor ca menire. Și dacă problematica din primul roman îl situează, cumva, pe Horațiu Apolzan - un alter-ego al scriitorului, parcurgând marile evenimente ale istoriei - în lumina întâmplător proiectată asupra sa, pentru a da seama și de sine, *Vinerea neagră*, a Dictatului de la Viena, îl lasă într-o marginalitate din care poate opera cu același instrument al cunoașterii, observația participativă, în condițiile în care rolul său se diminuează. Atro-

6. Idem, p.19.

cițățile horthiștilor, care nu rămân impregnate doar în carnea celui de-al doilea roman al trilogiei, ci care se insinuează și în întâmplările aduse înspre coaja cotidianului, cum ar fi cele din *Viață de împrumut*, sunt partea însângerată a unuia dintre inelele arborelui milenar numit Transilvania. Eroul împrumută vocea echilibrată a autorului trilogiei și se raportează la istorie judecând faptele lucid, dar implicat. În povestea trilogiei există și spații prin care se poate ieși din istorie, în care se poate găsi acea poziționare exterioară, de deasupra istoriei și a factualității sale, asemănătoare celei a lui Mihail Sebastian din *Accidentul*. Întâmplător, cele două spații ale ieșirii într-o altă dimensiune, anistorică, sunt spații care coincid și care poartă numele Brașov. Retragerea lui Apolzan este într-o relativă, aparentă absență. Retragerea e mai degrabă o asumată rețetă pentru conservarea unui dat, a unui filon, a unei moșteniri. Drumul spre Apold, pe care îl vom surprinde și în cel de-al treilea roman, *Miercurea regală*, scris după evenimentele din 1989, este unul al reîntemeierii, al confirmării. Dacă Transilvania se expune ca imensă scenă, ca amfiteatru al istoriei, Apoldul devine centrul radiant al proiecției ficționale a lui Doru Munteanu, locul în care se reface legătura cu rădăcinile, locul în care, prin funcția memoriei sociale pe care o au personajele, se recompozează, cumva, istoria familiei Beeștilor până în zorii colonizării romane. Legătura de sânge a lui Horațiu Apolzan cu Beeștii care devin, prin alte personaje, martori ai unei istorii diferite, mai extinse în timp, din întunecatul secol XVIII până la marginea mileniului, este una care construiește ficțional dispunerea radială a poveștii. Apoldul devine locul din care pleacă poporul de martori, toți ai aceleiași familii, vatra relatărilor despre întreg, iar familia Beu, în desfășurarea ei, prin firul

Foto: Rareș Rusu

● 2017, Târgul Internațional de Carte și Muzică Libris Brașov ediția a XIV-a.
Doru Munteanu

continuu, devine coloana vertebrală a continuității românești în Transilvania. În *Miercurea regală* postrevoluționară (ca act scriitural), istoria se derulează într-o altă oglindă, aparent mai curată, în fapt mai încărcată de sânge, în care același Horațiu Apolzan privește și pe care o curăță, o limpezește, spre o mai profundă și fidelă reflectare. Aceeași întoarcere la Apold îl apasă pe protagonistul care joacă rolul de martor, nu de erou. Se întreamează odată revenind la rădăcinile sale, în preajma a șaiszeci de ani de viață și de istorie dură, trăită, după ce fusese trimis în temnițele comuniste. O frescă a unei alte perioade a istoriei, sub amprenta unei alte forme de dominație, impuse prin altă ideologie, este ceea ce construiește Doru Munteanu în paginile primului său roman scris după ieșirea din comu-

nism. În comentariile, notele, inserțiile subiective ale lui Apolzan putem citi proiecția lui Doru Munteanu, raportându-se mereu la Apoldul central, la spațiul sacru al propriilor rădăcini. Cele trei romane din seria istorică intitulată „Zilele ființei” sunt, de fapt, forma prin care a găsit de cuviință Doru Munteanu, deopotrivă împins de dorința de a propune lecturi consistente, dar și de cea de a nu mistifica istoria, să propună o istorie ca serie de patimi, ca lecție de înțeles și asumat. Atitudinea senină a autorului în fața malaxorului istoriei, redată prin seninătatea personajului său, a cărui centralitate este preluată doar de omnisciența în raport cu derulările ficționale, cu firul narativ, nu și de însemnătatea faptelor, de excepționalitatea acestora, este remarcabilă. „Eroul” care îmbracă

haina personajului central ca focalizare auctorială nu este cel care se remarcă prin faptele sale de vitejie – de regulă, în romanul istoric acesta este tipul de fapte care reclamă excepționalitatea caracterului –, ci prin conștiința limpede a nevoii de relatare, pentru a nu dispărea faptele din memoria neamului a cărui continuitate o subliniază. Adevăratul act de eroism al lui Apolzan este acela că redă o istorie netrunchiată, neispită de ideologii sau de porniri revanșarde. Odată cu *Miercurea regală*, apele relațiilor lui Horațiu Apolzan se varsă în marele fluviu al Beeștilor pe care îi vom regăsi în celelalte romane, ducând mai departe povestea izvoarelor, a rădăcinilor ficționale ale unui Titus Beusantis sau Beeus, adus probabil de pe coasta dalmată odată cu primii coloniști romani.

În următoarele trei romane, fără a fi încadrate într-un ciclu, martorii Beești au găsit un alt reprezentant care să consemneze istoria: profesorul Tudor Beu, un alt alter-ego al autorului, provenind dintr-o familie de profesori de istorie, aidoma autorului. Prin *Viața de la fereastră*, un roman de o tristețe incomensurabilă, profesorul Beu privește printr-o fereastră interioară o lume în care se suprapun planuri, sau, după cum consemnează Ion Topolog, romane întregi. Moartea Dorei, după o grea suferință, este doar suprafața întâmplărilor în care istoria continuă să se scrie în valuri, ca zbatere în dig. Coborând cu evocările până la răscoala lui Horea și a colegilor săi, romanul lui Doru Munteanu nu abandonează miza, istoria, chiar dacă aceasta se topește într-o serie de puncte fierbinți ale istoriei personale, justifică și întărește demersuri, parcursuri, întâmplări, dar mai ales dese și consistente momente de reflecție. Fereastra devine, în egală măsură, loc al închiderii și al deschiderii, dar mai ales loc al reflecției. Istoria se scrie cu fapte neaduse în discuție în precedentele romane, iar

întâmplările dure, tulburătoare, refo-calizează perspectiva asupra omului singur surprins sub tăvălug. Prin *Viața de la fereastră* istoria pedepsește însăși excepționalitatea morală, însăși demnitatea unor oameni striviți pe lângă care, sau pe lângă poveștile cărora trece Tudor Beu în imersiunea în gânduri din fața ferestrei ca din fața hubloului unui submarin. Mai mult decât în celelalte romane, împins de neprevăzutul propriei vieți, Doru Munteanu schimbă perspectiva de pe istoria mare pe istoria personală, fără însă a abandona firele narrative ancorate în evenimente istorice cunoscute și concreșcute pe amintita coloană vertebrală a continuității Beeștilor, prin care ajunge până în măduva întâmplărilor din următorul roman:

„Răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan din 1784 (numită mai nou «revoluția transilvană din 1784») este inserată sub forma unui microeseu-meditație, combinat cu elemente de jurnal, «Groparul anonim al ordinii feudale», Horea forțând mâna împăratului Iosif al II-lea pentru desființarea iobăgiei, «lucru necunoscut de nimeni», afirmă Doru Munteanu, prin vocea naratorului homodiegetic Tudor Beu?.”

Dar odată pătruns în miezul unei teme care comportă, în primul rând, tratarea ficțională în limitele unui roman istoric, lectorul se trezește în *Secretul crucii*, următorul roman al lui Doru Munteanu, în fața unei provocări la care autorul nu își mai supusese cititorii: aceea de a se raporta la multiple perspective și la detalii neluate în seamă, alimentând, pe de o parte, angajarea polemică, pe de alta, posibile alinieri ideologice. Și *Secretul crucii*, la fel ca *Viața de la fereastră*, vorbește despre orizontul unei anumite maturități a creației lui

7. Iulian Cătăluș. (2016). *Literatură și revoluție. Revoluția din Decembrie 1989 în romanul românesc*. București: Editura IRRD. p.353.

[12] ■■■

Doru Munteanu, în care autorul face risipă de perspective, de miradoare ca re poziționări posibile ale lectorului în raport cu lectura. *Secretul crucii* poate fi citit ca roman polițist, de investigații, dar privind prin prisma a ceea ce înseamnă marea miză a lui Doru Munteanu, el se citește ca provocare deschisă a istoriei. E prima (și singura) astfel de provocare a lui Doru Munteanu, prima răfuială deschisă cu istoria, prima încercare de recompunere a întregului în parcursul diacronic printr-o apropiere de fiecare dintre detaliile care conduc, în șirul întâmplărilor, la proiecții ulterioare rezumative, la *shortcut*-uri, la perspective incorecte prin simplificare și generalizare. În raport cu această istorie stereotipală, având la bază un obiect al investigației și plecând din prezentul martorului Tudor Beu (indiferent de rolul efectiv pe care îl are în roman pentru elucidarea unei enigme, a pristornicului lui Horea), Doru Munteanu se poziționează ferm și interoghează istoria. Florin Șindrilaru consideră că planul istoric al romanului este al doilea plan narativ – argumentele sale trimit mai degrabă la poziția secundă în raport cu ordinea în care se relevă în complexa lucrare, decât în raport cu importanța planurilor în care se desfășoară povestea și de pe care alunecă, de multe ori fără să bănuiască, lectorul –, dar îl tratează cu rigoarea cu care merită angajat. Planurile și poveștile se întrețale, arhitectura complexă a romanului surprinde prin extraordinara precizie și prin calculul de rezistență al întregului edificiu romanesc, care permite multiple angajări și derulări de fapte, dar istoria nu este nicidcum extrasă din context. Ba, mai mult, prin intermediul acestei cărți, în proximitatea Beeștilor, alte familii se ramifică în căderea spre începuturi, toate convergente într-un punct de referință pe scena amfiteatrului căruia îi putem spune simplu istoria

Transilvaniei, odată ce se joacă piesa cu cei trei eroi care sfârșesc striviți de roată. Roata istoriei se mișcă literalmente într-o iarnă înghețată la Alba, pentru a dezgheța, ulterior, parcursuri, derulări, fapte. Tudor Beu rămâne, în acest tumult de personaje care populează complexul edificiu ridicat de Doru Munteanu, depozitar al faptelor și judecător al lor din perspectiva unei istorii care se vrea scrisă după însemnătatea acestora și după limpezimea pe care au adus-o într-un parcurs nicidcum liniar. Dar Tudor nu e singurul Beu care contribuie la refacerea întâmplărilor, care le consemnează și explică, se implică și nu cedează în efortul menținerii unei continuități. Octavian Beu, unchiul celor doi eroi consemnatori, prezent sporadic în întâmplările din trilogie, revine și în *Secretul crucii*. Dar personaj în roman și purtător al tuturor valențelor continuității devine însuși obiectul-enigmă, care continuă să rămână dovadă a ceea ce reprezintă în fapt continuitatea în ideal. În această proiecție, în ciuda mai multor martori desfășurați în parcursul diacronic până la sfârșitul secolului al XVIII-lea, misterul nu se rezumă la obiecte, ci la însăși istoria care continuă să se ascundă după presupuneri. Prin urmare, nu plan secund este cel istoric, ci planul principal, în care istoria însăși devine personaj tăcut, volatil, ușor substituibil, dar mereu prezent, mereu dând seama de fapte, ducând la îndeplinire până și blestemele nefericiților supuși suplicului. Iată-ne ieșind din istoria fluidă din *Secretul crucii* și revenind la factualitatea cotidianului, la coaja înmiresmată de rășini menite să vindece răni profunde. *Viața de împrumut* se situează pe acest palier. Un roman al actualității diferit de *Viața de la fereastră*, *Viața de împrumut* se remarcă prin proiecția către exterior, prin angajarea a numeroase prezențe în pagini, eroi deloc întâm-

plător așezați acolo, într-o poveste care deschide multiple buzunare, multiple manșete în care să se depoziteze amintiri, fapte, circumstanțe și mai ales coincidențe. Nu lipsește din paginile acestui ultim roman Tudor Beu, același împătimit de istorie, mai ales de marile piese în distribuție de primă mână pentru istoria națională jucate pe imensa scenă a amfiteatrului transilvan, în dispunerea lui radială. *Viață de împrumut* se desparte de numeroase fire narrative din precedentele romane, dar nu părăsește nicidecum istoria, miza centrală a prozei lui Doru Munteanu. Pendulând între o realitate a cotidianului și realitățile multiple, juxtapozabile sau ingerate și amestecate în pânțele enorm al istoriei, coborând pe fire narrative până în preajma întâmplărilor din ultimele două romane ale trilogiei „Zilele ființei”, romanul schimbă perspectiva auctorială asupra istoriei, îmbogățește cultural moștenirea transilvană, proiectează dramele într-un orizont al umanității perpetue care excede orice formă de ideal național. Istoria, în interogarea lui Doru Munteanu prin seria de șase romane consistente și având aceeași miză, se relevă a ceda în raport cu autorul și a se prezenta pe sine într-o altă lumină. Chiar dacă încărcat de episoade de un dramatism cutremurător, *Viață de împrumut* relevă o istorie care admite și încurajează dialogul intercultural (Doru Munteanu propusese o dimensiune multiculturală a propriilor romane de la încrângătura pestriță de neamuri din armata cezaro-crăiască a romanului *Duminica mare*, exploatănd-o până la *Secretul crucii*, când reprezentanți ai diferitelor nații se întâlnesc în dialoguri mediate de ceva mai presus de limitele pe care le impune națiunea), dar care admite și încurajează, în primul rând, punerea în prim-plan a ființei umane, în frumusețea ei, dincolo de orice îngrădire culturală, într-un amfi-

teatru transilvan al istoriei în care celebrarea diversității s-ar fi putut produce oricând, și care, de fapt, a dat roade în colțuri mărginașe, în locurile nebăgate în seamă de stăpânitorii vremii. Istoria însăși se vede învinsă, prin acest ultim roman al lui Doru Munteanu, de frumusețea și statornicia umanismului. Reîntâlnirea gemenilor evrei este doar finalul unui piese, anunțând reprezentarea următoare pe marea scenă a amfiteatrului transilvan.

La cei 75 de ani de viață de curând împliniți, se cuvine să acordăm autorului acestei opere complexe și importante pentru literatura română onorurile pe care le merită. Dar adevăratul onor prezentat prozatorului Doru Munteanu nu poate fi decât acela al lecturii romanelor sale, a celor peste 2.000 de pagini de proză intensă, de bună calitate. Garantez o întâlnire a lectorilor cu ei înșiși odată plonjând în paginile dense ale unei istorii care, trecând prin filtrul celor doi alter-ego ai autorului, Horațiu Apolzan și Tudor Beu, se relevă a construi sistemul complex de oglinzi în care să se proiecteze imaginea reflectată a fiecăruia ca în oglinda propriei conștiințe.